ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

САМАРҚАНД ИҚТИСОДИЁТ ВА СЕРВИС ИНСТИТУТИ

«ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШИНИНГ МУАММОЛАРИ»

мавзусида халқаро илмий-амалий анжумани

VI-ҚИСМ

(2017 йил, 25-27 май)

Самарқанд 2017

УДК: 338.46

“Хизмат кўрсатиш соҳаси инновацион ривожланишининг муаммолари”. Ҳалқаро илмий-амалий анжуман материаллари.

Самарқанд, СамИСИ, 2017 йил 25 – 27 май 312-бет.

«Проблемы инновационного развития сферы услуг» Материалы международной научно-практической конференции. Самарканд, СамИЭС, 25-27 май 2017г., с. 312.

Ушбу илмий тупламда иқтисодчи олимлар, катта илмий ходим изланувчилар, магистларнинг хизмат кўрсатиш соҳаси инновацион ривожланишининг назарий масалалари, иқтисодий-молиявий механизмини такомиллаштириш, АКТ, менежмент ва маркетинг хамда бу соха учун рақобатбардош кадрларни тайёрлаш муаммоларига бағишланган мақолалар ва маъруза тезислари киритилган.

Тупламдаги материаллардан профессор ўқитувчилар, катта илмий ходим изланувчилар, магистлар, талабалар ва амалиёт ходимлари фойдаланиши мумкин.

В научный сборник включены статьи и тезисы докладов ученных – экономистов, старших научных сотрудников, магистров, посвященные методологическим аспектам, совершенствованию финансово-экономического механизма, внедрению информационно-коммуникационных технологий, менеджменту и маркетингу инновационного развития сферы услуг, а также проблемам повышения конкурентоспособности кадров этой сферы. Сборник предназначен для преподавателей, старших научных сотрудников, магистрантов и практических работников.

Ташкилий қўмита аъзолари

Д.Х.Асланова	СамИСИ илмий ишлар бўйича проректор, раис
К.Б.Уразов	СамИСИ«Бухгалтерия ҳисоби ва аудит» кафедраси мудири, аъзо
З.Д.Ниёзов	СамИСИ«Банк - жамғарма иши» кафедраси мудири, аъзо
О.Ж.Суюнов	СамИСИ«Касб-ҳунар таълими» кафедраси мудири, аъзо
Ж.Р.Зайналов	СамИСИ«Молия ва суғурта хизматлари» кафедраси мудири, аъзо;
И.С.Тухлиев	СамИСИ«Халқаро туризм ва туризм сервиси» кафедраси мудири,аъзо;
Р.Амриддинова	СамИСИ«Халқаро туризм ва туризм сервиси» ўқитувчиси, аъзо;
Л.Н.Халикова	СамИСИ«Касб-ҳунар таълими» кафедраси ўқитувчиси, аъзо
Н.Р.Зайналов	СамИСИ«Ахборот технологияси» кафедраси мудири, аъзо
Ш.А.Султонов	СамИСИ «Иқтисодиёт» кафедраси кафедраси мудири, аъзо
Э. Файзиев	СамИСИ«Иқтисодиёт» кафедраси ўқитувчиси, аъзо;
М.Қ.Пардаев	СамИСИ«Статистика ва менежмент» кафедраси профессори, аъзо
Р.Н.Нормахматов	СамИСИ «Маркетинг» кафедраси профессори, аъзо
С.Ў.Ҳусенов	СамИСИ Босмахона директори, аъзо
Ф.Ишанкулова	СамИСИ«Илмий бўлим»ходими
Х.Мадиллоева	СамИСИ«Илмий бўлим»ходими

Муаллиф нусхасидан чоп этилди.
Мақолаларнинг мазмуни ва орфографик хатоси учун муаллифлар ўзи жавобгар

Отпечатано с авторских оригиналов

За содержание и достоверность указанной информации несут ответственность авторы

- 3- va 4-bosqich talabalari o'z qiaqishlari, qobilyatlariga asosan majburiy fanlardan tashqari kelajakdagi ishlari uchun zarur amaliy va nazariy bilimlar beradigan fanlami tanlashlari;

ИНСОН КАПИТАЛИНИ РИВОЖЛАНИШИДА ТАЪЛИМ ХИЗМАТЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ

Ҳусенов С.– СамИСИ катта илмий ходим-изланувчиси

***Аннотация**: Мақолада инсон капитали тушунчаси ва уни ривожланишида "Кадрлар тайёрлаш миллий модели"ни ўрни ва аҳамияти тўғрисида фикр юритилган.*

***Калит сўзлар:** Таълим хизматлари, билимлар иқтисодиёти, инсон капитали, модел, узлуксиз таълим, давлат ва жамият, ишлаб чиқариш, фан, инсон.*

***Аннотация**: В статье рассматривается понятие человеческого капитала и роль, сущность «Национального моделя по подготовке кадров» в его развитии.*

***Ключевые слова**: Образовательные услуги, экономическое знание, человеческий капитал, модель, непрерывное образование, государство и общество, производство, наука, человек.*

***Annotation:** This article is about the notion of human capital, the role and essence of "National model of staff preparation" in its development.*

***Key word**: Education services, economics knowledge, human capital, model, continuous education, state and society, production, science, human.*

Хозирги глобаллашув жараёнлари вақтида рақобатга бардош бериш ва иқтисодиётни барқарор ривожланиши мамлакатлардаги таълим тизими ва ундаги таълим хизматлари сифатига боғлиқ бўлмоқда. Таълим тизимида тайёрланаётган кадрлар ва илмий ишланмалар, лойиҳалар, инновацион ғоялар, техник ишланмалар, ахборот технологиялар иқтисодиётнинг барча соҳа ва тармоқлари ривожланишининг асосини ташкил этиб бориши таълимни иқтисодиётнинг реал сектори каби муҳим аҳамият касб этадиган локоматив соҳалардан бирига айлантирди. Бундай ижтимоий-иқтисодий муноса-батларнинг ривожланиб бориши иқтисодиёт фанларида "билимлар иқтисодиёти" назариясининг яратилишида туртки бўлди. Бу назариянинг асосини "инсон капитали" концепцияси ташкил этади ҳамда у мамлакатнинг иқтисодий ўсишида асосий омил бўлиб хизмат қилади.

"Инсон капитали" тушунчасининг маъно-мазмуни ва долзарблиги борасида мамлакатимиз биринчи Президенти И.А.Каримов шундай деган: "…ҳозирги кунда тараққиёт йўлидан изчил ривожланиб боришимизда, эзгу мақсадларимизни рўёбга чиқаришда ҳал қилувчи рол ўйнайдиган муҳим бир мезон борки, у ҳам бўлса, инсон капитали, яъни инсон омили, замонавий билим ва касб-ҳунарларни эгаллаган, мамлакатимиз истиқболи учун масъулиятни ўз зиммасига олишга қодир бўлган, ҳаётга дадил қадамлар билан кириб келаётган ёшларимиздир"[1].

XX асрнинг иккинчи ярмида инсон капитали назарияси мустақил илмий йўналиш сифатида шаклланди. Инсон капитали назарияси бўйича чуқур тадқиқот

[1] И.А.Каримов. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг қабул қилинганлигининг 18 йиллигига бағишланган тантанали маросимидаги маърузаси. Халқ сўзи газетаси, №336, 2010 йил 8 декабр. -3 б

олиб борган ва нобел мукофоти олган олимлар Т.Шулц ва Г.Беккерлар ҳисобланади.

Ушбу олимларнинг инсон капитали назарияси хусусида олиб борган улкан тадқиқотлари натижасида инсон капитали назарияси таълим муассасаларида фаол ўрганила бошланди ва жаҳон умумэтироф этган илмий йўналиш даражасига кўтарилди. Бу йўналиш асосида бошқа фан соҳаларида пойдевор қўйилди. Жумладан, таълим иқтисодиёти, билимлар иқтисодиёти, интелектуал мулк иқтисодиёти каби фан соҳаларида инсон капитали муҳим категория сифатида тушинтириладиган бўлди.

Г.Беккер инсон хулқ-атворининг ўзига хос "иқтисодий ёндашуви"ни ажратиб ўзининг универсал методологик ёндашувини яратишга эришди. Унинг таърифига кўра, "инсон капитали – бу, ҳар бир кишида мавжуд билим хазинаси, малака кўлами ва мотивациялар заҳирасидир. Инсон капиталининг жисмоний капиталдан фарқи шундаги, у алоҳида капитал тури бўлиб, унда ўхшаш ҳаракат қилади. Лекин унда бир қатор фундаментал тафовутлар ҳам борки, улар орасида бу капиталнинг ўз эгасидан ажралмаслиги билан алоҳида аҳамият касб этади. Инсон капиталининг жамғарилиши жисмоний капитал сингари катта харажатларни талаб этади ва бу мураккаб инвестицион жараён билан боғлиқдир"[6].

Жаҳон банкининг 192 мамлакат бўйича олиб борган тадқиқотлари маълумотларига қараганда, хозирги пайтда умумий бойликнинг 20 фоизи табиий бойликлар, 16 фоизи жисмоний капитал ва 64 фоизи инсон капитали ҳиссасига тўғри келади. Ривожланган мамлакатларда инсон капиталининг улуши 80 фоизгача етади. Бугунги кунга келиб, нафақат алоҳида бир шахс, балки бутун давлат тақдири шу давлат аҳолисининг таълим даражасига боғлиқлиги аён бўлмоқда. Иқтисодий нуқтаи назардан, таълим соҳасига қилинган инвестициялар ўзини жуда тез муддатга оқлайди. Экспертларнинг ҳисоб китобларига қараганда, таълим тизимидаги 1 долл.лик харажат 3-6 долл. даромад келтиради[9]. Бу борада биринчи Президентимиз И.А.Каримов таъкинлаганидек, "XXI аср – интеллектуал тафаккур асрида инсон капиталига инвестиция йўналтиришни устувор вазифа сифатида танлаган мамлакатларгина юксак тараққиётга эришиши мумкин. Фақат шундай жамиятгина замонавий таҳдид ва муаммоларни енгиб ўтишга қодир бўлади"[10].

Ушбу кўрилаётган масалани долзарб эканлигини англаган ҳолда мамлакатимизда "Кадрлар тайёрлаш миллий модели" асосида жуда катта амалий аҳамиятга эга бўлган ишлар олиб борилмоқда.

Бу модел қуйидаги муҳим ўзига хос хусусиятларга эга.

Яъни, **биринчидан**, ҳар қандай давлатнинг миллий сиёсатида, авволо, илм-фан, маънавият, иқтисодни ривожлантиришга қаратилган саъй-ҳаракатлар асосий ўринни эгаллайди.

Чунки иқтисодиётнинг ривожланиши қолган соҳаларни, қолаверса, жамият тараққиётига туртки беради. Демак, махсус билимлар, мехнат кўникмалари ёки

---

[6] Беккер Г.С. Человеческое поведение: экономический подход. Избранные труды по экономической теории: Пер. с англ. /Сост., науч. ред., послесл. Р.И. Капелюшников; предисл. М.И.Левин.—М.: ГУ ВШЭ, 2003, —90,96 с

[9] Акромова Ш. Таълим хизматларига қўйилмалар –инсон капиталига инвестициянинг асосий шакли// Иқтисодиёт ва таълим .- Тошкент, 2014 . №1 .-Б. 137

[10] Каримов.И.А. "Юксак билимли ва интеллектуал ривожланган авлодни тарбиялаш – мамлакатни барқарор тараққий эттириш ва модернизация қилишнинг энг муҳим шарти" мавзусидаги халқаро конференциянинг якуний ҳужжати – резолюцияси.// "Халқ сўзи" 2012 йил 22 февраль.

танланган соҳа фаолияти бўйича тажрибага эга бўлган малакали ходимлар, яъни инсон капитали зарур. Миллий дастур эса ана шундай малакали кадрларни тайёрлаб жамиятга тақдим этишни бош мақсад қилиб белгиланган.

1-расм. Кадрлар тайёрлаш миллий модели

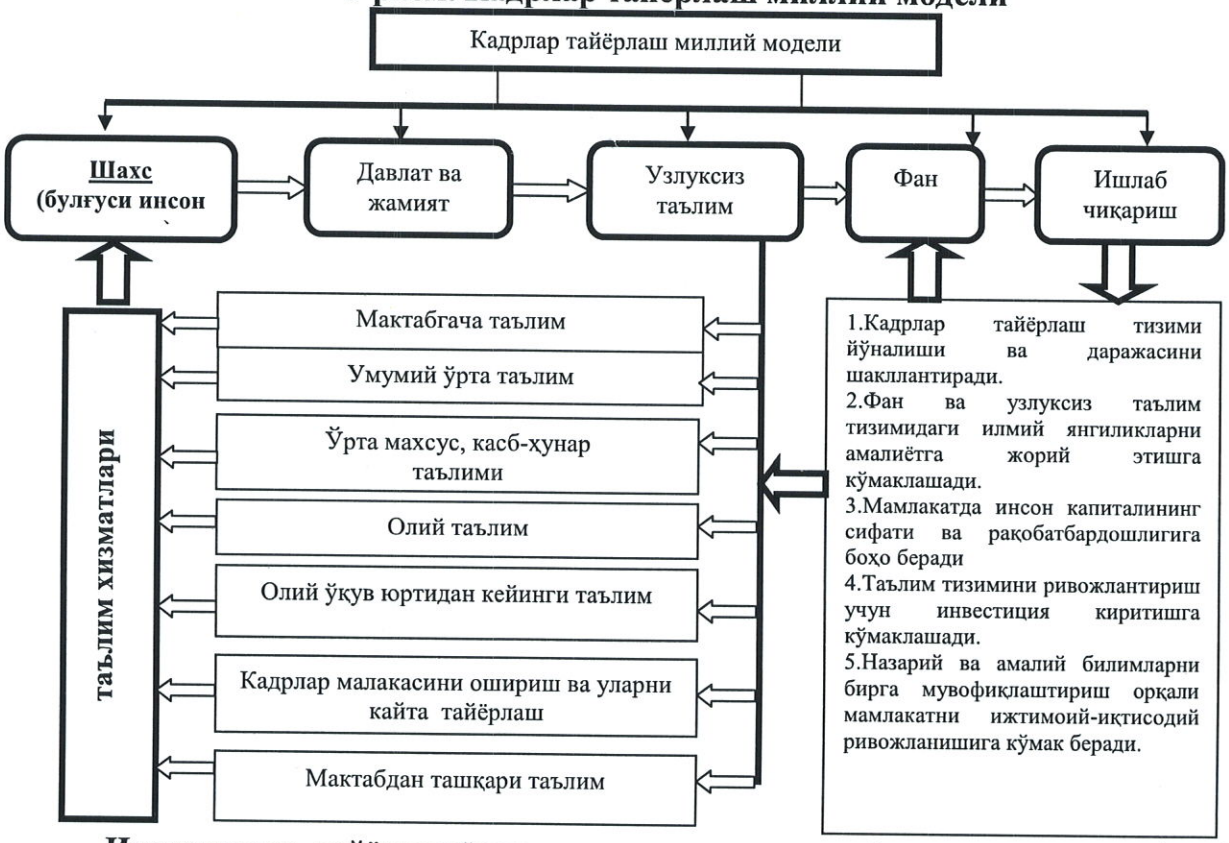

Иккинчидан, тайёрланаётган кадрларнинг савияси (инсон капитали сифати) уларнинг сиёсий етуклиги, хуқуқий жиҳатдан маданиятлилиги жамиятдаги хар қандай муаммони ҳал этишда муҳим аҳамият касб этади. Бундан ташқари инсон капитали сифати- бу бевосита таълим сифати ва уни инсон фаолияти натижаларига айлантириш қобилиятини ҳам назарда тутади.

Учинчидан, бу миллий модел нафақат мутахасисларни тайёрлаш воситаси, балки жамиятни интелектуал, технологик ва маданий даражасини ошириш, инновациялар ва тараққиётга бўлган интилишини қўлллаб-қувватлаш билан бирга, хусусий секторнинг таълим соҳасидаги ташаббусларини режалаштириш, жамиятда замонавий турмуш тарзини шакллантиришни онгига сингдириш ва давлат сиёсатига жорий этишга кўмак беради.

Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг (1-расм. Кадрлар тайёрлаш миллий модели)асосий таркибий қисмларини ишлаш механизми келтирилган булиб, эътибор билан қараганда моделнинг биринчиси таркибий қисми, шахс яъни булғуси инсон капитали — кадрлар тайёрлаш тизимининг бош субъекти ва объекти, таълим соҳасидаги хизматларининг истеъмолчиси ва уларни амалга оширувчи;

давлат ва жамият — таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимининг фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилишни амалга оширувчи кадрлар тайёрлаш ва уларни қабул қилиб олишнинг кафиллари;

узлуксиз таълим—малакали рақобатбардош кадрлар тайёрлашнинг асоси бўлиб, таълимнинг барча турларини, давлат таълим стандартларини, кадрлар тайёрлаш тизими тузилмаси ва унинг фаолият кўрсатиш муҳитини ўз ичига олади;

фан — юқори малакали мутахассислар тайёрловчи ва улардан фойдаланувчи, илғор педагогик ва ахборот технологияларини ишлаб чиқувчи;

ишлаб чиқариш —кадрларга бўлган эҳтиёжни, шунингдек уларнинг тайёргарлик сифати ва савиясига нисбатан қўйиладиган талабларни белгиловчи асосий буюртмачи, кадрлар тайёрлаш тизимини молия ва моддий-техника жиҳатидан таъминлаш жараёнининг қатнашчиси.

Давлат ва жамият узлуксиз таълим ва кадрлар тайёрлаш тизими барча учун очиқ бўлишини ва ҳаёт ўзгаришларига мослашувчанлигини таъминлайди.

Бизга маълумки, кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг бош мақсади ва вазифаси ҳам мамлакатда инсон капиталини ривожлантириш орқали ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш ва аҳолининг турмуш даражасини яхшилашдир. Кадрлар тайёрлаш миллий моделидаги энг муҳим компанент узлуксиз таълимдир. Айнан шу узлуксиз таълим тизими ва ундаги таълим хизматлари мамлакатимизда инсон капиталини ривожлантиришнинг асоси ва мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётини таъминловчи муҳим механизм ҳамдир.

Узлуксиз таълим тизими инсон капиталини дастлаб шаклланиши ва ривожланишига ўзининг таълим хизматлари орқали таъсир кўрсатади. Инсон капиталининг ривожланиши мамлакатдаги таълим хизматлари соҳасининг ҳолати, унинг самараси билан узвий боғлиқ. Бунда таълим хизматлари кўрсатадиган соҳанинг асосий энг муҳим вазифаларидан бири -сифатли таълим хизматлари кўрсатиш орқали инсон капитали сифатини янада яхшилашдан ва сақлашдан иборатдир.

Хулоса ўрнида шуни айтишимиз мумкинки, хозирги кун талаби таълимни тубдан ўзгартириш, янгилаш, уни замонавий талаблар даражасига етказиш вазифасини қўймоқда. Таълимни, хусусан, ундаги хизматлар сифатини яхшилаш, имкониятларни ишга солиш, бу борадаги мавжуд муаммоларнинг оқилона ечимини топиш вазифаси турибди. Бу вазифани ҳал қилиш таълим хизматларини сифатини ошириш йўли билан унинг рақобатбардошлиги таъминланади. Таълим хизматларининг рақобатбардош бўлиши, яъни талабни қондириш учун уларнинг сифати истемолчига мос келиши эса таълим тизимини барқарор ривожлантиришга кўмак беради.

Ўзбекистон Республикаси таълим хизматлари бозорида давлат асосий мавқега эгадир. Давлат таълим хизматлари бозорида асосий таклиф кўрсатувчи бўлса, талаб томонидан асосий истемолчи ўқишни истовчи ёшлар ҳисобланади. Бундан ташқари, давлат бозор субеъклари ҳуқуқларини ҳимоя қилиш вазифасини ҳам бажаради. Таълим тизимини ислоҳ қилишнинг учинчи босқичида вужудга келтирилган узлуксиз таълим тизимининг сифатини ошириш устувор вазифа ҳисобланади. Давлат кадрлар тайёрлаш миллий модели таркибидаги энг муҳим компонент узлуксиз таълим тизими таркибидаги таълим хизматлари орқали таълим хизматлари бозори ва инсон капиталини шакллантириб ва ривожлантириб боради. Бинобарин, таълим хизматлари соҳасида вужудга келадиган иқтисодий муносабатлар ижтимоий-иқтисодий тавсифга эга бўлиб, улар кўпроқ даражада таълим хизматлари бозори динамикасини аниқловчи омиллар билан боғлиқ. Таълим хизматларини кўрсатувчи олий ўқув юртларининг ўқув дастурлари меҳнат бозори талабларига мос бўлиши, талабалар, магистрлар, докторантлар эса уни тўлиқ ўзлаштиришдан манфаатдор бўлишлари лозим.

ШАКЛЛАНТИРИШ МУАММОЛАРИ..... 210
Назарбаев О., Калмуратов Б.С. ФАКТОРЫ ВЛИЯЮЩИЕ НА РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В УСЛОВИЯХ МОДЕРНИЗАЦИЙ ЭКОНОМИКИ..... 213
Салаев С.К., Алымов А.К. ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДА АЛОҲИДА МУҲОФАЗА ҚИЛИНАДИГАН ТАБИИЙ ХУДУДЛАРДА ЭКОЛОГИК ТУРИЗМНИ ТАШКИЛ ЭТИШ..... 216
Tuxliyev. I.S., Berdimurodov A. TURIZM VA MEHMONXONALARDA INTERNET TARMOQLARIDAN FOYDALANISH MASALALARI..... 218
Норкулова Д.З., Аблакулов.А.А. ЖИСМОНИЙ ИМКОНИЯТЛАРИ ЧЕКЛАНГАН ИНСОНЛАРГА ТУРИСТИК ХИЗМАТЛАРНИ КЎРСАТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ТОМОНЛАРИ..... 221
Babaev.F.T., Urakov.A.B. ICHKI TURIZMNI RIVOJLANTIRISH MASALALARI..... 227

V ШЎЪБА. ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИ УЧУН РАҚОБАТБАРДОШ КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ МАСАЛАЛАРИ

Sobirova N.A., Umarova Sh.K. KORPORATIV BOSHQARUV SHAROITIDA BUXGALTERLIK XIZMATI FAOLIYATI XODIMLARINI TAYYORLASH-DA XORIJIY TILLARNING AHAMIYATI..... 230
Akhmedova A., Mamurjonov Sh. THE PROBLEMS AND TASKS OF TRAINING OF COMPETITIVE PERSONNEL IN THE SERVICE SECTOR..... 233
Хайитава У.Т., Хайитава С.Т. РАЗВИТИЕ ФИЗИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ У ДЕВУШЕК НА ЗАНЯТИЯХ ПО ФИЗИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ..... 235
Мансурова Н. ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА К РЕГУЛИРОВАНИЮ РЫНКА ТРУДА..... 238
Мамажонов. И., Файзуллаева Д. БОЗОР ИҚТИСОДИЁТИ ШАРОИТИДА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШДА ТАЪЛИМ ХИЗМАТЛАРИНИНГ ЎРНИ..... 242
Хамраева С.Н., Уралов А.И. ҚИШЛОҚ ИНФРАТУЗИЛМАСИНИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНТИРИШДА МАЛАКАЛИ КАДРЛАР БИЛАН ТАЪМИНЛАШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ МЕХАНИЗМЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ..... 247
Саломов. Ф.Ф., Адашов Д. ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИ УЧУН РАҚОБАТБАРДОШ КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ МЕТОДОЛОГИЯСИ..... 251
Kipchakova S.B., Usmonova L. XIZMAT KO'RSATISH SOHASI UCHUN RAQOBATBARDOSH KADRLARNI TAYYORLASH MUAMMOLARI..... 254
Ҳусенов С. ИНСОН КАПИТАЛИНИ РИВОЖЛАНИШИДА ТАЪЛИМ ХИЗМАТЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ..... 258

«ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШИНИНГ МУАММОЛАРИ»
мавзусида халқаро илмий-амалий анжумани

(2017 йил, 25-27 май)

2017 йил. Қоғоз бичими А5,
Офсет қоғози. "Times New Roman" гарнитураси
Босма табоқ 19,5
Буюртма № 56 Адади 50 нусха

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти
босмахонасида чоп этилди.
Манзил: А.Темур кўчаси, 9 уй.